

UOT 657.1

RABİTƏ MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ RƏQƏMSAL UÇOT SİSTEMİNİN İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

Dilruba Adil qızı Paşayeva

doktorant

Bakı Biznes Universiteti

dilruba_pashayeva_1988@mail.ru

Xülasə: Məqalə rabitə müəssisələri daxilində rəqəmsal uçot sistemlərinin inkişaf edən mənzərəsini araşdırır. Biz ənənəvi metodların məhdudiyyətlərini araşdırırıq və avtomatlaşdırma, məlumat integrasiyası və bulud əsaslı əməliyyatlarda irəliləyişlərə ehtiyacı vurğulayırıq. Diqqət rəqəmsal mühasibat sistemlərinin rabitə müəssisələrinin xüsusi maliyyə iş axınlarına, o cümlədən reklam gəlirləri və qrantların idarə edilməsi kimi sahələrə uyğunlaşdırıla bilməsidir. Məqalədə bu cür irəliləyişlərin potensial faydaları, o cümlədən təkmilləşdirilmiş səmərəlilik, təkmilləşdirilmiş məlumat təhlükəsizliyi və məlumatlı qərarların qəbulu üçün daha dərin maliyyə anlayışları müzakirə olunur. Nəhayət, biz avtomatlaşdırılmış tapşırıqlar və real vaxt rejimində maliyyə hesabatları üçün süni intellektlə integrasiyaya toxunaraq gələcək inkişaf istiqamətlərini araşdırırıq.

Açar sözlər: rəqəmsal mühasibat sistemi, rabitə müəssisələri, avtomatlaşdırma, məlumat integrasiyası, bulud hesablamaları, maliyyə idarəetmə

Giriş

Bütün xidmət sahələrini əhatə edən rəqəmsal transformasiya rabitə müəssisələrinin mühasibat təcrübələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir. Ənənəvi kağız əsaslı sistemlər təkmilləşdirilmiş səmərəlilik, dəqiqlik və şəffaflıq təklif edən rəqəmsal uçot sistemləri (DAS) ilə əvəz olunur. Məqalədə Azərbaycan Respublikasındakı rabitə müəssisələrinə xüsusi diqqət yetirilməklə, rabitə müəssisələrində rəqəmsal uçot sistemlərinin hazırkı vəziyyəti və gələcək inkişaf istiqamətləri araşdırılır [1].

Azərbaycanın rabitə sektoru

Azərbaycanın rabitə sektorunun transformasiyası 2021-ci il 2 fevral tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlər" Sərəncamının 3.2 maddəsində qeyd olunan "Yaradıcı və innovativ cəmiyyət" strategiyası ilə iç-içədir. Bu strategiya vasitəsilə gələcək dövrdə ən müasir texnoloji sahələri və innovasiyaları dəstəkləyən rəqəmsal cəmiyyət inkişafının əsas qüvvəsinə çevriləcəkdir. Bu məqsədlərlə mükəmməl şəkildə uyğunlaşmaqla rəqəmsal uçot sistemləri rabitə müəssisələrində şəffaflığı, səmərəliliyi və məlumatlara əsaslanan qərarların qəbulunu təşviq edir [2].

Azərbaycanda rabitə sektoru mobil telefonların nüfuzunun artması, internetin qəbulu və rəqəmsal xidmətlərin yayılması hesabına sürətlə inkişaf edir. Bu artım rəqəmsal uçot sistemlərinin mühüm rol oynaması ilə möhkəm maliyyə idarəetmə təcrübələrini tələb edir. Yaxşı qurulmuş rəqəmsal uçot sistemləri maliyyə proseslərini asanlaşdırır, təkrarlanan tapşırıqları avtomatlaşdırır və məlumatlı qərarların qəbulu üçün real vaxtda maliyyə məlumatlarını təmin edə bilər [3].

Azərbaycanda rabitə müəssisələrini rəqəmsal uçot sistemlərinin qəbuluna sövq edən bir neçə əsas amil var. Birincisi, normativlərə uyğunluq getdikcə mürəkkəbləşir. Rəqəmsal sistemlər vergi hesablamalarını və hesabatları avtomatlaşdırır, daim təkmilləşən qaydalara əməl olunmasını təmin edə bilər [4]. İkincisi, müxtəlif gəlir axınlarını idarə etmək ehtiyacı maliyyə məlumatlarının qeydə alınması və təhlili üçün mərkəzləşdirilmiş platforma tələb edir. Rəqəmsal uçot sistemləri maliyyə göstəricilərinin vahid görünüşünü təmin edərək hesablaşma, müştəri münasibətlərinin idarə edilməsi (CRM) və inventar idarəetmə funksiyalarını birləşdirir [5]. Nəhayət, rabitə müəssisələri daxilində verilənlərə əsaslanan qərarların qəbul edilməsinə artan diqqət maliyyə məlumatlarına real vaxt

rejimində çıxışı zəruri edir. Rəqəmsal uçot sistemləri məlumatlı strateji planlaşdırma və resurs bölgüsünə imkan verən dərin hesabatların və idarə panellərinin yaradılmasını asanlaşdırır [6].

Cədvəl 1

Rabitə müəssisələrində ənənəvi və rəqəmsal uçot sistemlərinin müqayisəsi

Xüsusiyyəti	Ənənəvi uçot sistemi	Rəqəmsal uçot sistemi
Data Format	Kağız əsaslı qeydlər	Elektron məlumatlar
Əlçatanlıq	Müəyyən yerlərdə məhdud giriş	İstənilən yerdən real vaxt rejimində giriş
İnteqrasiya	Digər sistemlərlə əl ilə inteqrasiya	Digər müəssisə proqramları ilə problemsiz inteqrasiya
Avtomatlaşdırma	Məhdud avtomatlaşdırma imkanları	Təkrarlanan tapşırıqların avtomatlaşdırılması (məsələn, məlumatların daxil edilməsi, hesablamalar)
Səhv riski	İnsan səhvinin yüksək riski	Məlumatların yoxlanılması və nəzarət vasitəsilə səhv riskinin azaldılması
Təhlükəsizlik	Fiziki itkiyə və ya zədələnməyə həssasdır	Təkmil təhlükəsizlik xüsusiyyətləri və məlumatların ehtiyat nüsxəsi
Hesabat	Manual hesabat yaratmaq	Real vaxt rejimində hesabatların və idarə panellərinin yaradılması
Ölçüləbilirlik	Biznes böyüdükcə məhdud miqyaslılıq	Böyüməyə uyğunlaşmaq üçün yüksək miqyaslı
Xərc	Yüksək əməliyyat xərcləri (məsələn, kağız, saxlama)	Azaldılmış əməliyyat xərcləri və təkmilləşdirilmiş səmərəlilik

Mənbə: Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Cədvəl 1 rabitə müəssisələrində ənənəvi və rəqəmsal uçot sistemləri arasında kəskin fərqləri vurğulayır. Ənənəvi sistemlər kağız əsaslı qeydlər, məhdud əlçatanlıq, əl ilə inteqrasiya və yüksək səhv riski ilə xarakterizə olunur. Rəqəmsal uçot sistemləri isə real vaxt rejimində məlumat əldə etmək, qüsursuz inteqrasiya, avtomatlaşdırma imkanları və təkmilləşdirilmiş təhlükəsizlik xüsusiyyətləri təklif edir. Bu irəliləyişlər Azərbaycanda rabitə müəssisələri üçün səmərəliliyin artmasına, xərclərin azalmasına və daha yaxşı qərarların qəbul edilməsinə gətirib çıxarır.

Rabitə müəssisələrində rəqəmsal uçot sistemlərinin inkişafının gələcəyi bir neçə əsas tendensiya ilə xarakterizə olunur. Birincisi, bulud əsaslı mühasibat əməliyyatlarının miqyaslılığı, əlverişliliyi və əlçatanlığı ilə diqqəti cəlb edir [7]. Bulud əsaslı rəqəmsal uçot sistemləri yerli infrastruktur ehtiyacını aradan qaldıraraq, rabitə müəssisələrinin maliyyə məlumatlarına istənilən vaxt, hər yerdə daxil olmasına imkan verir. İkincisi, süni intellektin (AI) və maşın öyrənməsinin (ML) rəqəmsal uçot sistemləri ilə inteqrasiyası rabitə müəssisələri üçün böyük potensiala malikdir. Süni intellektlə işləyən funksiyalar faktura emalı, fırıldaqılığın aşkarlanması və risklərin idarə edilməsi kimi vəzifələri avtomatlaşdıraraq maliyyə əməliyyatlarını daha da sadələşdirə bilər [8]. Bundan əlavə, ML alqoritmləri proaktiv maliyyə planlamasına imkan verən proqnozlaşdırıcı anlayışlar və proqnozlar yaratmaq üçün tarixi maliyyə məlumatlarını təhlil edə bilər [9]. Nəhayət, blokçeyn texnologiyasının yüksəlişi rabitə müəssisələrinin uçotunda şəffaflığın və təhlükəsizliyin artırılması üçün maraqlı imkanlar təqdim edir. Blokçeyn-əsaslı rəqəmsal uçot sistemləri təhlükəsiz və saxtakarlığa qarşı uçotun aparılmasını asanlaşdırır, audit qabiliyyətini və maliyyə məlumatlarına inamı artırır [10].

Azərbaycanda bir neçə rabitə müəssisəsi artıq rəqəmsal uçot sistemləri əməliyyatlarını qəbul etməyə başlasa da, gələcəkdə inkişaf və inteqrasiya üçün kifayət qədər imkanlar qalır. Məsələn, beynəlxalq təcrübədə rəqəmsal uçot əməliyyatları mövcud olsa da həmin əməliyyatlarda Azərbaycan dili dəstəyinin olmaması istifadəçinin qəbuluna mane ola bilər və əlçatanlılığı məhdudlaşdırır.

Digər əsas problem rabitə müəssisələri arasında rəqəmsal uçot sistemlərinin faydaları ilə bağlı məlumatlılığın artırılmasıdır. Dövlət qurumları, sənaye assosiasiyaları və texnologiya provayderləri arasında əməkdaşlıq Azərbaycanda rabitə müəssisələri arasında rəqəmsal uçot sistemlərinin tətbiqinin təşviqində mühüm rol oynaya bilər [11]. Bundan əlavə, Azərbaycanın rabitə sektorunun spesifik ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış lokallaşdırılmış mühasibat proqram təminatı həllərinin inkişafı mənimsənilməsinə daha da stimullaşdıracaq [12]. Həmçinin, qeyd etmək olar ki, rabitə müəssisələri daxilində maliyyə mütəxəssisləri arasında rəqəmsal mühasibat təcrübələrində bacarıqların inkişafı rəqəmsal uçot sistemlərinin uğurlu tətbiqi üçün vacibdir [13].

Azərbaycan Respublikası rəqəmsallaşmış iqtisadiyyata doğru öz kursunu təyin edərkən, universitetləri, media qurumlarını və telekommunikasiya nəhənglərini əhatə edən rabitə institutları rəqəmsal mühasibat sistemlərini tətbiq etməklə paradigma dəyişikliyi yaşayır. Kağız əsaslı mühasibat kitablarından və əl proseslərindən bulud əsaslı platformalara və inteqrasiya olunmuş proqram həllərinə doğru keçid şəffaflığı gücləndirən, əməliyyatları sadələşdirən və bu qurumları hökumətin baxışı ilə uyğunlaşdıran çoxlu üstünlüklər vəd edir.

Azərbaycanın rabitə müəssisələrində rəqəmsal uçot sistemlərinin ən cəlbedici üstünlüklərindən biri şəffaflıq sahəsindədir. Ənənəvi, kağıza əsaslanan metodlar mahiyyət etibarilə insan səhvinə və manipulyasiyaya meyillidir, bu da audit yollarını qaranlıq edir və maliyyə hesabatlarında aydınlığın olmamasına səbəb olur. Rəqəmsal sistemlər, bununla belə, şəffaflığı artıran alətlər dəsti ilə rabitə müəssisələrini gücləndirir. Məlumatların avtomatlaşdırılmış daxil edilməsi əl ilə hesablamaları və səhvlər potensialını minimuma endirir, eyni zamanda maliyyə məlumatlarına real vaxt rejimində çıxış maraqlı tərəflərə qurumun maliyyə vəziyyəti haqqında aydın təsəvvür yaradır. Buraya qaydalara daha rahat şəkildə riayət olunmasına nəzarət edə bilən aşağıda qeyd olunan dövlət tənzimləyiciləri daxildir:

- Qərarların qəbulu üçün istifadə olunan maliyyə məlumatlarının düzgünlüyünə inam qazanan investorlar;
- Məlumatlı strateji qərarlar qəbul etmək üçün real vaxt anlayışlarından istifadə edə bilən daxili idarəetmə qrupları.

Bundan əlavə, rəqəmsal uçot sistemləri Azərbaycanda rabitə müəssisələri üçün yeni səmərəlilik səviyyəsini açır. Kreditor və debitor borclarının işlənməsi, əmək haqqının idarə edilməsi və maliyyə hesabatlarının hazırlanması kimi təkrarlanan tapşırıqlar avtomatlaşdırılaraq mühasibatlıq şöbələri üçün dəyərli vaxt və resursları azad edir. Bu, onlara diqqəti adi işlərdən maliyyə təhlili, risklərin idarə edilməsi və biznesin böyüməsini dəstəkləmək üçün dəyərli maliyyə anlayışlarının təmin edilməsi kimi daha strateji funksiyalara çevirməyə imkan verir. Bundan əlavə, rəqəmsal sistemlər uzaqdan giriş imkanları təklif edir ki, bu da səlahiyyətli işçilərə internet bağlantısı olan istənilən yerdən maliyyə məlumatlarına təhlükəsiz şəkildə daxil olmaq və idarə etmək imkanını verir. Bu, daha çox çeviklik və uyğunlaşma qabiliyyətini artırır, xüsusən də uzaqdan iş rejimlərinin getdikcə daha çox yayıldığı post-pandemiya dünyasında aktualdır.

Azərbaycanda rəqəmsal mühasibat uçotu sistemlərinin tətbiqi dövlətin milli inkişaf təşəbbüsləri ilə də üst-üstə düşür. 2016-cı il 30 dekabr tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarının inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi" Fərmanı da bütün sektorlarda, o cümlədən rabitədə rəqəmsallaşmanın vacibliyini vurğulayır. Rəqəmsal mühasibat uçotunu tətbiq etməklə, bu qurumlar hökumətin innovasiya və texnoloji irəliləyişlərlə idarə olunan biliyə əsaslanan iqtisadiyyat yaratmaq məqsədinə fəal şəkildə töhfə verir [14].

Bununla belə, rəqəmsallaşmaya gedən yol çətinliklərsiz deyil. Azərbaycanda rabitə müəssisələrini ən çox narahat edən məsələlərdən biri kibertəhlükəsizlikdir. Maliyyə məlumatları buluda köçdükcə, həssas məlumatları kiberhücumlardan qorumaq üçün güclü kibertəhlükəsizlik tədbirləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu problemi həll etmək üçün birgə səy tələb olunur. Dövlət xüsusi olaraq maliyyə texnologiyaları sektoruna uyğunlaşdırılmış kibertəhlükəsizlik qaydalarını işləyib hazırlamaq və tətbiq etməklə mühüm rol oynaya bilər. Bundan əlavə, rabitə qurumlarının özləri məlumatların şifrələnməsi, girişə nəzarət və kibertəhlükəsizlik üzrə ən yaxşı təcrübələr üzrə işçilərin təlimi daxil olmaqla, güclü kibertəhlükəsizlik həllərinə sərmayə qoymalıdırlar [7].

Digər maneə Azərbaycanda mühasibat işçi qüvvəsinin rəqəmsal savadlılığının təmin edilməsindədir. Yeni proqram təminatının və rəqəmsal platformaların tətbiqi mühasiblər üçün bacarıqların dəyişdirilməsini tələb edir. Bunu həll etmək üçün rabitə qurumları mühasibat uçotu mütəxəssislərini bu rəqəmsal platformalarda effektiv hərəkət etmək üçün lazımı bacarıqlarla təchiz edən təlim proqramlarına investisiya qoymalıdır. Təlim proqramları bulud uçotu proqramı, məlumat analitikası və kibertəhlükəsizlik protokolları kimi mövzuları əhatə etməlidir. İşçi qüvvəsinin təliminə sərmayə qoymaqla, rabitə müəssisələri mühasibat qruplarının rəqəmsal mühasibat sistemlərinin bütün potensialından istifadə edə bilməsini təmin edə bilərlər.

Azərbaycanda rabitə müəssisələrində rəqəmsal uçot sistemlərinin 3 əsas inkişaf istiqamətini qeyd etməklə təhlil və qiymətləndirmə apara bilirik:

1. Elektron Hökumət Sistemləri ilə İntegrasiya:

Təhlil: Azərbaycan elektron hökumət təşəbbüslərini fəal şəkildə davam etdirir. Rabitə qurumlarının uçot sistemlərinin bu platformalarla (məsələn, vergi və gömrük xidməti) integrasiyası hesabatları sadələşdirəcək, məlumatların əllə daxil edilməsini azaldacaq və məlumatların dəqiqliyini artıracaq.

Qiymətləndirmə: Bu istiqamət səmərəlilik və uyğunluq baxımından əhəmiyyətli üstünlüklər təklif edir. Bununla belə, bu prosesi müvəffəqiyyətlə həyata keçirmək üçün möhkəm məlumat təhlükəsizliyi tədbirləri və qurumlar arasında məlumat formatlarının potensial standartlaşdırılması tələb olunur.

2. Bulud əsaslı uçot əməliyyatları:

Təhlil: Bulud əsaslı mühasibat uçotu uzaqdan girişə, təkmilləşdirilmiş genişlənməyə və aparat infrastrukturunda potensial xərclərə qənaət etməyə imkan verir. Bu, xüsusilə coğrafi cəhətdən səpələnmiş rabitə müəssisələri üçün aktualdır.

Qiymətləndirmə: Bulud əməliyyatları çeviklik və əlçatanlıq təklif edir. Bununla belə, Azərbaycanda internet etibarlılığı və məlumat təhlükəsizliyi ilə bağlı narahatlıqlar aradan qaldırılmalıdır. Bundan əlavə, ölkə daxilində müvafiq giriş nəzarətinin və məlumat rezidentliyinin təmin edilməsi mühüm ola bilər.

3. Süni intellektin (AI) və Maşın Öyrənilməsinin (ML) qəbulu:

Təhlil: AI və ML məlumatların daxil edilməsi, uzlaşma və saxtakarlığın aşkarlanması kimi vəzifələri avtomatlaşdırma bilər. Bu, mühasibat işçilərini daha strateji təhlil və qərar qəbul etmək üçün azad edə bilər.

Qiymətləndirmə: AI/ML səmərəliliyi və dəqiqliyi əhəmiyyətli dərəcədə artırma bilər. Bununla belə, ilkin tətbiq xərcləri və bu texnologiyalarda təcrübəyə ehtiyac potensial çatışmazlıqlardır. Bundan əlavə, AI/ML həlləri tərəfindən təklif olunan spesifik funksiyalar rabitə sektorunun ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmalıdır.

Ümumilikdə, hər üç istiqamət Azərbaycanın rabitə müəssisələrində rəqəmsal uçot sistemlərinin səmərəliliyini, dəqiqliyini və təhlükəsizliyini artırmaq üçün vədlər verir. Ən uyğun yanaşma bütö, mövcud infrastruktur və hər bir qurumun xüsusi ehtiyacları kimi amillərdən asılı olacaq.

Yekun olaraq qeyd edək ki, uçot sistemlərinin rəqəmsallaşdırılması Azərbaycanın rabitə qurumları üçün şəffaflığı gücləndirmək, səmərəliliyi artırmaq və ölkənin rəqəmsal transformasiya məqsədlərinə töhfə vermək üçün “qızıl fürsət” təqdim edir. Kibertəhlükəsizlik problemlərini fəal şəkildə həll etməklə və işçi qüvvəsinin inkişafına sərmayə qoymaqla Azərbaycan rabitə sektorunun rəqəmsal mühasibat həllərinin gücü ilə çiçəkləndiyi gələcəyə yol açma bilər. Azərbaycanda rəqəmsal uçot sistemlərinin uğurla həyata keçirilməsini dəstəkləmək üçün birgə ekosistemə ehtiyac olduğunu vurğulamaq lazımdır. Bu ekosistemə dövlət qurumları, sənaye assosiasiyaları, texnologiya təminatçıları, universitetlər və rabitə müəssisələrinin özləri cəlb edilməlidir. Hər bir maraqlı tərəf məlumatlılığın təşviqində, əməliyyatların işlənilməsində və rəqəmsal mühasibat təcrübələri mədəniyyətinin təşviqində mühüm rol oynayırlar.

Nəticə

Aparılmış araşdırılmalardan belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, Azərbaycanın rabitə müəssisələrində mühasibat təcrübələrinin rəqəmsal transformasiyası böyük potensiala malikdir. Rəqəmsal

uçot sistemləri qəbulu rabitə müəssisələri üçün təkmilləşdirilmiş səmərəlilik, dəqiqlik və maliyyə şəffaflığına yol açan transformativ addımdır Bulud əsaslı əməliyyatları, süni intellekt, blokçeyn texnologiyası və maşın öyrənmə inteqrasiyasını mənimsəmək və əməkdaşlıq mühitini inkişaf etdirməklə rabitə müəssisələri rəqəmsal uçot sistemlərinin bütün potensialını açə bilər.

Dil maneələrinin, rəqəmsal savadlılıq boşluğunun aradan qaldırılması və kibertəhlükəsizliyin prioritetləşdirilməsi hamar keçid üçün mühüm mülahizələrdir. Dövlət, sənaye, akademik institutlar və texnologiya təminatçıların birgə səyi ilə Azərbaycanın rabitə sektoru qlobal bazarda daha səmərəli, şəffaf və rəqabətədavamlı olmaq üçün rəqəmsal uçotdan istifadə edə bilər. Bu dəyişiklik təkcə ayrı-ayrı rabitə müəssisələrinin uğuruna deyil, həm də Azərbaycan iqtisadiyyatının ümumi modernləşdirilməsinə və rəqəmsallaşmasına töhfə verəcək. Bundan əlavə, güclü rəqəmsal mühasibat uçotu sistemi rabitə qurumlarına xarici investisiyaların cəlb edilməsində daha böyük rol oynamağa imkan verə bilər.

Rəqəmsal mühasibat uçotu ilə asanlaşdırılan standartlaşdırılmış maliyyə hesabatı təcrübələri şəffaflığı və investorların sektora inamını artıracaq. Bu, yeni nəsil telekommunikasiya texnologiyaları və məzmunun yaradılması kimi sahələrdə innovasiyaları gücləndirərək kapital axınına səbəb ola bilər. Bundan əlavə, rəqəmsal mühasibat uçotu ilə əlaqəli təkmilləşdirilmiş səmərəlilik və xərclərə qənaət rabitə sektorunda innovasiya mədəniyyətini inkişaf etdirməklə tədqiqat və inkişafa yönəldilə bilər. Nəhayət, güclü maliyyə idarəetmə alətləri ilə silahlanmış rəqəmsal transformasiya edilmiş rabitə sektoru ölkə iqtisadiyyatı üçün daha dinamik və rəqabətli gələcəyin formalaşmasında hərəkətverici qüvvə ola bilər. Bu, təkcə Azərbaycanın ümumi iqtisadi artımına və rifahına töhfə verməyəcək, həm də rəqəmsal əsrdə regional lider kimi mövqeyini möhkəmləndirəcək.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 2 fevral 2021-ci il.
2. Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi. (2023, 1 yanvar). Azərbaycanda İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları. <https://mincom.gov.az/az>
3. Bəhraman, A.R., Farahani, A.H. (2019). Rəqəmsal uçot sistemlərinin müəssisənin fəaliyyətinə rolu. *International Journal of Engineering, Business and Enterprise Management*, 11(1), 1-8.
4. Çavuşoğlu, H., Tan, K., Kılıç, M. (2019). İnkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatda KOM-larda bulud uçotunun tətbiqi ilə bağlı problemlərin araşdırılması. *Journal of Global Business Management*, 14(2), 223-243.
5. Chowdhury, N.I., Hoque, N.Z. (2020). Rəqəmsal uçot sisteminin firmanın maliyyə göstəricilərinə təsiri. *Mühasibat tədqiqatları Jurnalı*, 43(2), 213-234.
6. Dutta, S. və Roy, S.K. (2018). KOM-larda qərar qəbulətmə qabiliyyətinin artırılmasında rəqəmsal uçotun rolu. *Beynəlxalq Mühasibat Uçotu və Maliyyə İdarəetmə Jurnalı*, 8(2), 107-118.
7. Hacıyev, N.L., Ələsgərov, V.A. (2017). Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin inkişafında bulud texnologiyaları. *Beynəlxalq Qabaqcıl Kompüter Elmləri və Tətbiqləri Jurnalı*, 8(8), 323-328.
8. Hand, R.K., Demirkan, H. (2016). Mühasibat uçotu informasiya sistemlərində XBRL və süni intellektin inteqrasiyası. *Tətbiqləri olan Ekspert Sistemləri Jurnalı*, 55, 101-111.
9. İmran, A., Hassan, M.N., Shabir, L. (2020). KOM-larda maliyyə proqnozlaşdırılması üçün maşın öyrənmə potensialının araşdırılması. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(12).
10. İvanov, V., Zhelnina, O., Kurbatova, E. (2019). Blockchain texnologiyasının mühasibat uçotu və auditə təsiri. *International Journal of Engineering and Economics (IJEE)*, 14(3), 24-30.
11. Məmmədov, R.A. (2018). Azərbaycanda rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı: problemlər və perspektivlər. *Elm və Təhsil Jurnalı*, 2018(4), 102-111.
12. Ramazanova, İ.T. (2015). Azərbaycanda milli mühasibat uçotu standartlarının işlənilib hazırlanması və tətbiqinin zəruriliyi. *Beynəlxalq Mühasibat və İqtisadiyyat Jurnalı*, 2(2), 112-118.

13. Səmədov, F., Hüseynov, R. (2020). Azərbaycan iqtisadiyyatının rəqəmsal transformasiyasında peşəkar mühasiblərin rolu. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Cabinet yanında Dövlət İmtahan Mərkəzi, Dərs vəsaiti, Bakı, Azərbaycan.

14. “Telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarının inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 2016-cı il 30 dekabr.

DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF DIGITAL ACCOUNTING SYSTEMS IN COMMUNICATION ENTERPRISES

D.Pashayeva

PhD student

Baku Business University

Abstract: *The article explores the evolving landscape of digital accounting systems within communication enterprises. We examine the limitations of traditional methods and highlight the need for advancements in automation, data integration, and cloud-based solutions. The focus is on how digital accounting systems can be tailored to the specific financial workflows of communication enterprises, including areas like advertising revenue, and grant management. The article discusses the potential benefits of such advancements, including improved efficiency, enhanced data security, and deeper financial insights for informed decision-making. Finally, we explore future development directions, touching on integration with artificial intelligence for automated tasks and real-time financial reporting.*

Keywords: *digital accounting system, communication enterprises, automation, data integration, cloud computing, financial management*

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ СИСТЕМЫ УЧЕТА В ПРЕДПРИЯТИЯХ СВЯЗИ

Д.А.Пашаева

докторант

Бакинский университет бизнеса

Резюме: *В статье исследуется развивающаяся среда цифровых систем учета в предприятиях связи. Мы изучаем ограничения традиционных методов и подчеркиваем необходимость достижений в области автоматизации, интеграции данных и облачных решений. Основное внимание уделяется тому, как системы цифрового учета могут быть адаптированы к конкретным финансовым процессам предприятия связи, включая такие области, как доходы от рекламы и управление грантами. В статье обсуждаются потенциальные преимущества таких достижений, включая повышение эффективности, повышенную безопасность данных и более глубокое финансовое понимание для принятия обоснованных решений. Наконец, мы изучаем будущие направления развития, затрагивая интеграцию с искусственным интеллектом для автоматизированных задач и финансовой отчетности в режиме реального времени.*

Ключевые слова: *цифровая система учета, предприятия связи, автоматизация, интеграция данных, облачные вычисления, финансовый менеджмент*

Elmi redaktor: i.e.d., prof. E.Sadıqov

Çara təqdim edən redaktor: i.f.d., dos. N.Qədimli

Daxil olub: 04.09.2024

Çara qəbul edilib: 19.09.2024